Dilbilim Dergisi
Journal of Linguistics

İSTANBUL UNIVERSITY PRESS

Dilbilim Dergisi - Journal of Linguistics 37, (2021): 25-44
DOI: 10.26650/jol.2021.850033

Araştırma Makalesi / *Research Article*

Bir Dilsel Çevre İncelemesi: Van'ın Merkez İpekyolu İlçesine Bağlı Cumhuriyet Caddesi

A Linguistic Landscape Study: Cumhuriyet Street in the İpekyolu District of Van

Bilge Merve KARADAĞ*

*(Doktora Öğrencisi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul Türkiye

ORCID: B.M.K. 0000-0002-4792-2876

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Bilge Merve KARABAĞ,
İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul Türkiye
E-posta: bilgkaradag@gmail.com

Başvuru/Submitted: 30.12.2020
Kabul/Accepted: 15.12.2021

Atıf/Citation: Karadag, B. M. (2021). Bir dilsel çevre incelemesi: Van'ın Merkez İpekyolu ilçesine bağlı Cumhuriyet Caddesi. *Dilbilim Dergisi - Journal of Linguistics, 37,* 25-44. https://doi.org/10.26650/jol.2021.850033

ÖZ

Dilsel çevre araştırmaları dilin kamusal alanda yazılı biçimde kullanılmasını incelemektedir. Dilin kamusal alanda görülmesi dilsel çevreyi belirlemekte ve incelenen bölgenin toplum dilbilimsel durumu hakkında veriler sunmaktadır. Herhangi bir dilin kamusal alanda görülme yoğunluğu onun önemi, gücü, statüsü, başka dillerle veya kişilerle olan ilişkisi hakkında sembolik mesajlar ortaya çıkarmaktadır. Mevcut araştırma Van'ın merkez İpekyolu ilçesine bağlı olan Cumhuriyet Caddesi üzerinde bulunan özel ve devlet işaretlerini dilsel çevre teorileri çerçevesinde analiz etmektedir.
Anahtar kelimeler: Dilsel Çevre, Dilsel Çevre Analizi, Van İli, Dilbilim

ABSTRACT

Linguistic landscape studies examine the use of language in the public sphere as the presence of language in a common physical field determines the linguistic landscape, and provides data on the sociolinguistic status of the region studied. This prevalence of language visibility in the public sphere offers symbolic messages about its importance, power, status, and its relationship with other languages or persons in that location. The present research analyzes the private and state owned signs on Cumhuriyet Avenue, which are connected to the central Ipekyolu district of Van, within the framework of linguistic landscape theories.
Keywords: Linguistic Landscape, Linguistic Landscape Analysis, Province Van, Linguistics

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

EXTENDED ABSTRACT

The term "linguistic landscape" has come to play a key role in a number of sciences due to the ongoing interest in multilingualism, globalization, and language ecology. The study and analysis of the linguistic environment function as a specific diagnosis of the state of the social, cultural, political, and economic structures of a society. A linguistic environment study can, for example, reflect the ideological conflicts among language communities that are part of a language policy in a specific region.

Questions related to the concept of the linguistic environment first came to the fore with applications that emerged in the field of language planning. Therefore, language planning authorities have included rules regarding the languages to be used in signage and signs in their language policies. The use and preference of different languages on signage reflect the relative power, status, and economic importance of the various languages used in a region. Therefore, regulations regarding the linguistic environment are generally in line with the language policy of a particular government regarding the use of languages in education, media, social and economic life, or other fields.

The linguistic environment has two functions: informative and symbolic. The former denotes the boundaries of the region of a linguistic group, i.e., it shows which languages predominately come to the fore in the communication or commercial fields. The latter, expresses the value and status of the specific language perceived by a language community in relation to other languages.

Linguistic environment analysis uses photography and visual analysis as its primary method. In this paper's underlying research, signs on Cumhuriyet Street, the busiest and most crowded street in the central İpekyolu district of Van, were examined. A total of 331 signs have been identified on the specified route, categorized as either private or official state signs. The paper utilizes results from various sources, including reports of research and consultancy companies, those from the Turkish Statistical Institute, newspaper articles, and comments regarding linguistic landscapes found in previous research articles. Based on this research, this paper demonstrates how Turkiye's official language policy is implemented from the bottom-up and top-down via individuals and institutions, whether there is a difference in official and private usage, and determines the Van's prestige language.

Since the first Turkish censuses in 1927, questions about mother tongue and second language had been asked until the census of 1985. As of the 1970 census, the transcribed responses to the language questions were delivered only to state institutions such as the Presidency, Prime Ministry, and National Intelligence Organization.

A large number of the tourists coming to Van are from Iran, Iraq, and Syria, countries that border Turkiye, leading to an increase in the Arabic code preference in this city today. According to the statistics used in the Language Situation section in Van, the local population, whose mother tongue is Kurdish, constitutes the majority. Nonetheless, as a result of the

examination of the bottom-up markings, this population prefers to use Turkish—the official language in commerce and daily life—followed by English, and Kurdish is only used in one sign. Bilingual usage in signs comprises mostly of Turkish and English or Turkish and Arabic combinations. In this case, clearly, the businesses in Van aim to reach non-Turkish speakers and thus, use English, the global prestige language in their signage. This could also be directed toward attracting the attention of local speakers.

Globally, several studies focus on the concept of linguistic environment; however, the research related to the linguistic environment in the Turkish language is quite sparse. Therefore, we hope that the current research will lead future scholars to conduct more detailed and intensive studies on this subject.

1. Giriş

Dilsel çevre (linguistic landscape) kavramı çok dillilik, dil ekolojisi, küreselleşme eğilimiyle etkileşime giren dillere olan ilgiden dolayı ortaya çıkan toplum dilbilim dalıdır. Dilsel çevre çalışmaları dilbilim, sosyoloji, hukuk, ekonomi, psikoloji alanına ait araştırmaları temel almaktadır. Dilsel çevrenin araştırılması ve analizi toplumun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik yapılarının durumunun bir teşhisi olarak işlev görmektedir. Halka yönelik tabelalar üzerine araştırmalar dilsel çevre (linguistic landscape) analizi olarak adlandırılmaktadır. Dilsel çevre kavramıyla alakalı sorular ilk olarak dil planlaması alanında ortaya çıkan uygulamalarla ön plana çıkmıştır. Dil planlaması yapan yetkililer tabela ve işaretlerde kullanılacak dillerle ilgili kuralları dil politikalarına dâhil etmiştir. Belçika (Verdoot, 1979) ve Québec'teki (Corbeil, 1980) dil planlamacıları dil kullanım alanlarının sınırlarını, reklam panoları, sokak tabelaları, ticari tabelalar ve yer isimleri gibi halka açık tabelalarda işaretlemenin önemini tartışan ilk kişiler (Leclerc, 1989) olmaktadır. Tabelalar topluma yönelik olup kendinden başka bir şeye de gönderimde bulunmaları sebebiyle birer göstergebilimsel gösterge olmaktadır. Dolayısıyla bir tabela ya da işaretleme şirket, ürün, yer, kural gibi bir gösterilene ilişkin gösterendir. Tabelalar ya kılavuz işaretleri olarak bir yere nasıl gidileceğine dair yön gösterir ya da reklam tabelaları gibi insanların dikkatini çekmeye yönelik olabilmektedir. Tabelalar, topografik bilgiler, talimatlar, uyarılar belli mesajları topluma yaymak için kullanılmaktadır. Genel işaretler, işlevlerinin bir işletmeye veya ürüne dikkat çekmek olduğu pazarlama ve reklamcılık gibi ticari bağlamlarda da görünmektedir (Backhaus, 2007, s. 5) Tabelalarda farklı dillerin kullanılması, farklı dillerin gücünü, durumunu ve ekonomik önemini yansıtmaktadır. Kress (1993, s. 174) tüm kamu işaretlerinin arkasında farklı anlamlar olduğunu dolayısıyla eleştirel okunmaları gerektiğine değinmektedir. Şöyle ki "bütün metinler eşit olarak üreticilerinin ideolojik konumlarını kodlamaktadır". Örnek olarak İngilizcenin durumuna bakıldığında, dünya genelinde İngilizcenin kullanımı ekonomik piyasalar, üretim ve tüketim açısından tanımlanan küreselleşmenin bir işareti olarak öne çıkmaktadır. İşletmeler İngilizceyi kullanarak satışlarını arttırmayı hedeflemektedir. Tabela yazarları tarafından yabancı dillerin ve özellikle de İngilizcenin kullanılması "yabancı bir atmosfer" yaratma ve kendilerini batılı küresel kültür ile ilişkilendirme girişimi olarak da tanımlanmaktadır. İngilizce kullanımı beraberinde kimlik ve iktidar sorununu gündeme getirmekte ve bu nedenle çok dilli durumlarda farklı diller arasındaki denge üzerinde sonuçlar doğurabilmektedir. Pennycook (Pennycook, 1994) ve Philipson'a (Phillipson, 2003) göre dilsel çevre araştırmalarına göre İngilizcenin her yerde bulunuşu küreselleşme sürecinin en belirgin işaretlerinden biri olmaktadır. Shoamy, bir dilin kamusal alanda bulunmasının veya yokluğunun dillerin önemi, gücü, statüsü, başka dillerle veya kişilerle olan ilişkisi hakkında sembolik mesajlar ilettiğini belirtmektedir (Shohamy 2006, s.110). Bu şekilde çokdillilik hakkındaki sosyo-politik söylemler somut olarak gözlemlenebilir hale gelmektedir. Leclerc (1994) çalışmasında dünya genelinde 30'dan daha fazla ülkenin (Türkiye, Rusya, Endonezya, İtalya, İspanya, Fransa vb.) dilsel çevre özelliklerini düzenlemek

amacıyla yasalar ürettiğini saptamıştır. Bu yasalarda özellikle kamu alanına yerleştirilen tabelaları düzenlemeye yönelik içerikler bulunmaktadır.

1.1. Dilsel Çevre Kavramı ve Dilsel Çevrenin İşlevi

Dilsel Çevre (Linguistic Landscape) kavramı, Landry ve Bourhis'in (1997) çalışmasından sonra toplum dilbilimciler tarafından ilgi gören bir alan durumuna gelmiştir. En genel tanımı kamusal alanı işaretleyen dilsel nesnelerin bir dilsel çevre oluşturduğu yönündedir. Landry ve Bourhis (1997, s. 25) dilsel çevre kavramını "kamuya açık yol işaretlerinin dili, reklam panoları, sokak isimleri, yer isimleri, ticari dükkân tabelalarının dili ve devlet binalarındaki kamu işaretlerinin bir araya gelerek belirli bir bölgenin, alanın veya kentsel yoğunluğun dilsel çevresinin oluşturması" olarak tanımlamaktadır. Gorter (2006, s. 2) dilsel çevre araştırmalarının 'dilin kamusal alanda yazılı biçimde kullanılması' ile ilgili olduğunu söylemektedir. Ben-Rafael ve diğ. (2006, s. 14) dilsel çevreyi "belirli bir coğrafi bölgedeki kamu kurumunun ya da özel bir işletmenin içinde veya dışında bulunan herhangi bir işaret duyurusu" olarak tanımlamaktadır. Rey (2004, s. 38) dilsel çevre araştırmalarının öncelikle bir toplulukta görülen katmanlaşma, çeşitli toplumsal kesimlerin göreceli statüsü ve baskın kültürel idealleri ile ilgili sonuçlara varılmasını sağladığını vurgulamıştır. Ben-Rafael ve diğerleri (2006, s. 27) 'Dilsel çevre analizi insanların, grupların, derneklerin, kurumların ve devlet kurumlarının karmaşık bir gerçeklik içinde sembollerin oyunuyla başa çıkma biçimlerini temsil eden örüntüleri göstermemize izin verdiğinin altını çizmektedir. Tulp (1978) bir dilin kamusal alandaki görünürlüğünün algılanan etnik-dilsel canlılık için hayati olduğunu varsayarak Brüksel'deki ticari reklam panolarının dillerini incelemiştir. Araştırmasının amacı bu tabelalardaki dil kullanım biçimlerinin şehrin "Fransızlaştırılması"na nasıl katkıda bulunduğunu göstermektir. Araştırmada Brüksel ve çevresindeki üç büyük reklam panosu incelenmiş ve Fransızcanın dilsel çevreye egemen olduğunu saptamıştır. Yaşam alanlarının Fransızlaştırılması, doğu ülkelerinde ortamın Batılılaştırılması olarak da gözlemlenmektedir. Burada bir çevreye egemen olan bir dil ve zamanla diğer dilleri baskılaması sonucu dil ve kimlik ilişkisine de zarar verebilecek bir olgu ortaya çıkmaktadır. Landry ve Bourhis, (1997, s. 149) "Bir topluluğun dilinin dilsel çevrede yokluğunun, kendi dil topluluklarının gücünü azaltan grup üyelerine yol açabileceğini; dili yeni nesillere aktarma konusundaki kararlılıklarını zayıflatıp farklı bir dil topluluğu olarak hayatta kalma isteklerini saptırır " demektedir. Belirli bir bölgede ortaya çıkan dillerin birbiriyle olan ilişkisi Abramova (2016, s. 48) tarafından şu şekilde sıralanmıştır:

1. Resmi bir dil ve uluslararası statüsü yüksek bir dil (Rusça ve İngilizce, Fransızca, Japonca vb.)
2. Bir devletin resmi dili ve bölgesel bir resmi dil/ yerel dil (Rusça ve Kazan'da Tatarca)
3. Resmi bir dil ve belirli bir alanda prestij dili (müzikte İtalyanca) veya büyük bir göçmen diasporasının (Londra'da Hintçe) dili
4. Farklı tiplerin birleşimi

Dilsel çevre ile ilgili düzenlemeler eğitimde, medyada, sosyal ve ekonomik yaşamda veya diğer alanlarda dillerin kullanımına ilişkin belli bir hükümetin dil politikası ile paralel olmaktadır. Dilsel çevrenin bilgilendirici ve sembolik olmak üzere iki işlevi bulunmaktadır. Bilgilendirici işlev bir dilsel grubun bölgesinin sınırlarını belirtmektedir. Hangi dillerin veya dilin iletişim veya ticari alanda ön plana çıktığını gösterir. Öte yandan sembolik işlev bir dil topluluğu tarafından algılanan dilin diğer dillere göre değerini ve durumunu ifade etmektedir (Landry & r. Bourhis, 1997) (Cenoz & Gorter, 2006, s. 56).

1.2. Dilsel Çevre Çalışmaları

Dilsel çevre analizleri dilin değişiminin altında yatan dinamiklerini ve süreçlerini açıklamayı amaçlamaktadır. Türkçe alan yazın incelendiğinde Türk dilinde doğrudan dilsel çevre ile ilgili herhangi bir araştırmanın bulunmadığı saptanmaktadır. Bu sebeple mevcut araştırmanın gelecekte bu konunun daha detaylı ve önemle araştırılmasına öncülük edeceği kesindir. Geçmişten bugüne kadar yapılan tezler Türkiye'nin tüm enstitülerini kapsayacak şekilde YÖK veri tabanında tarandığında dilsel çevre alanını dil eğitimi ile birlikte ele alan ve İngilizce olarak hazırlanan bir adet yüksek lisans tezi (Önal, 2014) çalışması saptanmaktadır. Önal bu tezde inceleme alanı olarak Kuzey Kıbrıs'ı seçmiş ve dilsel çevreyi hem dilbilimin bir konusu olarak hem de dil öğretiminde bu kavramdan nasıl faydalanılacağını araştırarak dilsel çevre konusuna eğilen akademisyenlerden biri olmaktadır. Türkçe akademik yayınlarda yayınlanmış yabancı dilli makaleler ise Kechriotis (2017) "Book Review/Exploring the Turkish Linguistic Landscape: Essays in honor of Eser Erguvanlı-Taylan", Shibliyev (2014) "Sovyet Sonrası Bakü'nün Dil Manzarasına Dilbilimsel Görüntü Yaklaşımı" ile sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla Türkçe alan yazına girmiş, Türkiye'nin herhangi bir bölgesini incelemiş ya da Türkçe yayımlanmış hiçbir araştırma bulunmamaktadır. Dilbilim ve ya sosyoloji alanında araştırmalarını yürüten akademisyenlerin özellikle Türkiye'nin aldığı yoğun göçler sonrasında bu alana gereken önemi göstermeleri gerekmektedir.

Yabancı alan yazında dilsel çevre kavramına odaklanan pek çok araştırma bulunmaktadır. Bunlardan öne çıkan en önemli araştırmalar Shohamy ve Gorter'ın (2009) kitap olarak yayımladığı "Linguistic landscape: Expanding the scenery", Gorter'ın editörlüğünü yaptığı ve yazarların çalışmalarını Bourdieu, Goffman ve Boudon gibi sosyoloji alanının en önemli akademisyenleri tarafından geliştirilen "sosyal eylem" kavramıyla ilgili sosyolojik teorilerdeki bilgilerden faydalanarak geliştirdikleri yaklaşımı ana hatlarıyla belirten (Gorter, 2006) "Linguistic landscape: A new approach to multilingualism" başlıklı kitabı, Landry ve Bourhis'in (1997) dilsel çevre terimini literatüre kazandırdığı "Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: An empirical study" çalışması, Ben-Rafael, Shohamy, Hasan Amara ve Trumper-Hecht'in (2006) İbranice, Arapça ve İngilizce dillerinin yazılı işaretler üzerinde kullanılmasının "kamusal alanın sembolik bir yapısını" nasıl oluşturduğunu betimlemeyi amaçlayan "Linguistic landscape as symbolic construction of the public space: The case of Israel"dir. Yukarıda ismi geçen akademisyenlerin dilsel çevreyi farklı bakış açılarıyla ve disiplinlerarası bir boyuta taşıyarak

ele aldıkları daha birçok kitap ve yayın mevcuttur fakat bu sayılanlar diğer araştırmalarda en çok gönderimde bulunulan çalışmalar olmaktadır. Bunların dışında kaynaklarda fazla görünmemesine rağmen İstanbul'u inceleme konusu olarak ele aldığı için Wendel'in (2018) "Istanbul Past And Present: A Linguistic Landscape Perspective" başlıklı makalesi de gelecekte çalışmalarını Türkiye'de ve bu alanda yapacak akademisyenler için önemli olmaktadır. Landry ve Bourhis kendi araştırmalarında dilsel çevreyi toplum dilbilimsel süreçlerin bir "verilen"i olarak görmekte ve bu sonuca şekil veren etkenlere odaklanmayarak dilsel çevrenin dinamiklerini fazla dikkate almamaktadır. İşaret ve tabelalarda farklı kodların birbiriyle olan ilişkisi aslında toplumu oluşturan baskın ve ikincil gruplar arasındaki güç ilişkilerini de yansıtmaktadır. Dolayısıyla belirli bir bölgede yaşayan egemen toplumun kimliksel göstergelerinin dilsel çevrede de baskın olduğu varsayılmaktadır. Kısaca dilsel çevre aslında bir dil politikasının parçası olan dil topluluklarının ideolojik çatışmalarını yansıtabilmektedir.

2. Van'da Dil Durumu

Bernard Spolsky'in Language Policy adlı kitabına (2004, s. 186) göre, bir topluluğun dil politikasını araştırırken dikkate alınması gereken üç bileşen vardır: (a) dil uygulamaları (konuşulan gerçek diller), (b) dil inançları veya ideolojisi ve (c) dil yönetimi veya müdahale. Dil yönetimi, yalnızca hükümetler tarafından yapılan açık düzenlemeleri değil, aynı zamanda eğitim alanındaki uygulamalar, mit, propaganda ve kamusal alanda dil gibi örtük dil politikası biçimlerini de içermektedir. Türkiye'de bölgelere göre güncel bir dil kullanımı yüzdesi bulunmamaktadır. Zeyneloğlu, Civelek ve Coşkun (2011, s. 344-344)

"Türkiye'de nüfus sayımlarında anadil ve ikinci dil ile ilgili sorular, ilk nüfus sayımı olan 1927'den 1985 nüfus sayımına kadar aralıksız olarak sorulmuş, ancak bu sorunun il bazında dökümleri 1965 sayımına kadar ilgili sayım kitaplarında yayınlandığı halde, 1970 sayımından itibaren yayınlanmamaya başlanmıştır. 1970 sayımından itibaren dil sorularının dökümü sadece Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Millî istihbarat Teşkilatı gibi devlet kurumlarına gönderilmeye başlanmıştır. Bu uygulama –yani sayımlarda dil ile ilgili sorunların sorulup sonuçlarının yayınlanmaması– 1985 Nüfus Sayımına kadar sürmüştür. 1985 sayımının uygulanmasından hemen önce başlayan bazı gelişmeler ise sayımlarda dil sorusunun yayınlanmaktan öte sorulmasını dahi olanaksız hale getirmiştir" saptamasını yapmaktadır.

TÜİK Nüfus demografisi istatistikleri tarandığında bu bilgilere internet yoluyla ulaşılamamakta olup Türkiye'nin 1927'de yapılmış ilk nüfus sayımı Van ilinin bu tarihteki dil durumuna ışık tutmaktadır. Yuca'nın (2017) nüfus sayımını temel alan çalışmasına göre "Van'da en çok konuşulan dil 57.723 kişi tarafından bilinen Kürtçe olmuştur. Kürtçeyi takip eden ikinci en fazla bilinen dil 17.399 kişi tarafından konuşulan Türkçe olmuştur. İl genelinde konuşulan veya bilinen diğer diller arasında İngilizce (2), Arapça (72), Acemce (7), Yahudice (123) ve Çerkezce (3) yer almıştır. Kürtçe ve Türkçeden sonra en çok konuşulan dilin Yahudice (İbranice) olması dikkat çekicidir" (Yuca, 2017, s. 151) Buna göre Yuca'nın derlediği tablo şöyledir:

Vilayet ve Kazalar	Cinsiyet	Türkçe	İngilizce	Arapça	Acemce	Yahudice	Çerkezce	Kürtçe
Van	E	5.275		36	4	27	2	6.475
	K	3.995		15	-	19	-	6.665
Başkale	E	130		3	1	44		2.341
	K	79		-	-	31		2.546
Erciş	E	2.816						6.741
	K	2.221						6.583
Gevaş	E	562	-	9				5.169
	K	91	2	-				5.468
Mahmudi	E	700		4	-		1	3.437
	K	228		3	2		-	3.308
Muradiye	E	1.103				2		2.924
	K	77				-		2.798
Şitak	E	99		-				1.618
	K	23		2				1.650
Yekûn	E	10.685	-	54	5	73	3	28.705
	K	6.714	2	18	2	50	-	29.018
Umumi Yekûn		17.399	2	72	7	123	3	57.723

Şekil 1. Van ve ilçelerinde konuşulan diller

Bu verileri ülke genelinde güncelleyen Milliyet Gazetesi için yapılan "Biz Kimiz?" (Konda Araştırma ve Danışmanlık, 2006) başlıklı araştırma olmuştur. Bu toplumsal yapı araştırmasına göre Türkiye'deki belli başlı etnik kimlikler Türk % 78,1; yerel kimlikler % 1,5; Asya Türkü % 0,1; Kafkas kökenli % 0,3; Balkan kökenli % 0,2; göçmen % 0,4; Kürt % 13,4; Arap % 0,7; Roman % 0,1; diğer ülkelerden % 0,07 olarak betimlenmektedir. Bu kişilerin anadillerinin oranları Türkçe % 84,54; Kürtçe/Kurmanci % 11,97; Zazaca % 1,01; Arapça % 1,38; Ermenice % 0,07; Rumca % 0,06; İbranice % 0,01; Lazca % 0,12; Çerkezce % 0,11; Kıptice % 0,01 olmaktadır. Anadil konusunda ise aynı araştırma içerisinde katılımcılara sorulan "Anadiliniz hangisidir, yani annenizden öğrendiğiniz konuşma diliniz hangisidir?" ve "Aile içinde günlük yaşamda hangi dil kullanılmaktadır?" sorularına alınan cevaplar karşısında bu tablo oluşturulmuştur (KONDA, 2006: 19):

	Anadil	Anadili Bu Dil Olanlar	Günlük Dili Bu Dil Olanlar
1	Türkçe	84,54	87,46
2	Kürtçe	11,97	9,76
3	Zazaca	1,01	0,81
4	Arapça	1,38	1,05
5	Ermenice	0,07	0,02
6	Rumca	0,06	0,04
7	Yahudice	0,01	0,00
8	Balkan	0,23	0,13
9	Kafkas	0,07	0,03
10	Lazca	0,12	0,07
11	Çerkesçe	0,11	0,08
12	Türki Diller	0,28	0,34
13	Kıptice	0,01	0,00
14	Batı Avrupa	0,03	0,03
15	Diğer	0,12	0,17
16	Toplam	100,00	100,00

Şekil 2. Türkiye'de anadil ve günlük dil kullanım oranları

Bu tabloya göre Türkiye'de oturanların yüzde 85'inin ana dili Türkçedir. İkinci sıradaki anadil Kürtçe-Zazaca, 3'üncüsü de Arapçadır (KONDA, 2006, s. 19).

Yukarıda bahsi geçen araştırmalar dışında basına yansıya dil haberleri taranarak bölgede konuşulan dillere dair bir çerçeve çizilebilmektedir. Örneğin Milliyet Gazetesi 2010 yılında "Dört dilde Van Times" başlıklı bir haber sunmakta ve gazetenin kurucusuyla olan röportajını yayınlamaktadır (Aykaç, 2010). Bu gazete Türkçe, Kürtçe, Farsça ve İngilizce yayın yapmakta olup yakında Ermenicenin de ekleneceğinin müjdesini vermektedir. Van Times'ın kurucusu Aziz Aykaç, İran'la komşu olup ticaret yapıldığını ve İranlı 10 bin mültecinin Van'da yaşadığını belirterek onlara hitap edebilmek için gazetede Fars dilini kullanmaya karar verdiğini, bölge insanının zaten Kürtçe konuştuğunu ve hükümetin de açılımından dolayı gazeteye Kürtçenin de eklendiğini, Türkçe'nin ortak dil olmasından kaynaklı Türkçe yayın olduğunu ve gençler ve işadamları için evrensel dil olan İngilizceyi de kullandığını belirtmektedir. Bunu yanı sıra Akdamar Kilisesi 19 Eylül'de Ermeni vatandaşların ibadetine açılıyor olmasından dolayı daha fazla gelecek olan Ermeniler için de gazeteye Ermeniceyi de ekleyeceğini bildirmiştir. WanHaber 2015 yılında "Tuşba Belediyesi'nden 'Kürtçe Dil' Eğitimi" başlıklı haberinde (WanHaber, 2015) belediyenin vatandaşlarla iyi diyalog kurması ve dili öğrenmesi için "Kürtçe Dil Eğitimi" kursu açtığını belirtmektedir. Gazete Van'ın haberine göre Van'da ilk defa Kirmançki Dil Atölyesi açılmıştır (Gazete Van, 2014). Dil atöylesini kuran Bedriye Topaç, Van'ın Kirmançki konuşanların yaşadığı bir şehir olmadığını ancak çeşitli göçlerle gelen bir Kirmanç nüfusunun olduğunu belirterek "Bizler bu dil atölye çalışmasına başlarken de gelen yoğun istek üzerine başladık. Kurmancların da ilgi göstermesi ve sahiplenmesi oldukça anlamlı

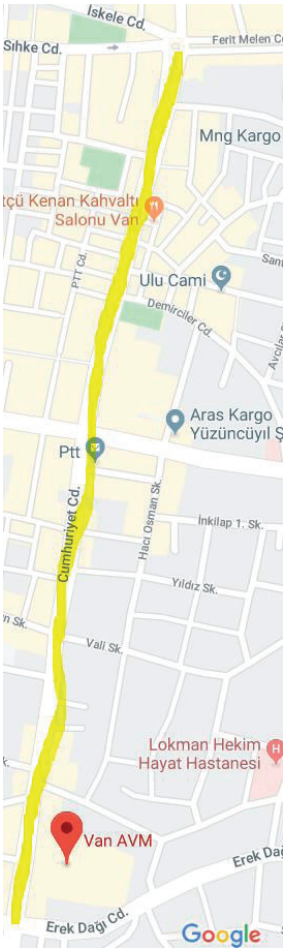
ve mutluluk vericiydi" demektedir. Habertürk "VAN ESOB dil kursu devam ediyor" başlıklı haberinde (HaberTürk , 2019) Van Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği (VAN ESOB) Başkanı İsa Berge "Van'a gelen İranlıların Türkçe ve İngilizce konuşabiliyorken onlara hizmet veren esnafımızın da hem Farsça hem de İngilizce konuşabiliyor olması gerekir" demektedir. Yerel basında yayımlanan bu haberlerden yola çıkarak bölgede Türkçe, Kürtçe, Farsça, Ermenice, Kirmançki ve İngilizce iletişim kurulduğu gözlemlenmektedir. Bu saptama Deniz'in (2009) Van'da göç ve mültecileri konu alan çalışmasıyla uyumlu olmaktadır. "Mültecilerin konuştuğu diller arasında Farsça, Kürtçe, Arapça, Azerice, Türkçe ve Hazarice bulunmaktadır. En yaygın olanı ise Kürtçe ve Farsçadır. Mültecilerin birçoğu kendi anadillerinden başka bir dil bilmektedir." (Deniz, 2009, s. 199).

3. Yöntem

Dilsel çevre analizi metot olarak fotoğrafa ve görsel analize dayanmaktadır. Temel veri toplama yöntemi seçilen bir sosyal alanı tam olarak belgeleyen fotoğrafları çözümlemektir. Bu araştırmada Van'ın merkez İpekyolu ilçesine bağlı en işlek ve kalabalık cadde olan Cumhuriyet Caddesi üzerinde bulunan tabela ve işaretler Google Sokak Görünümü kullanılarak incelenmiştir. Google Sokak Görünümü bu caddenin 2015 yılındaki verilerini araştırmacılara sunmaktadır. Bu incelemenin amacı önceki bölümlerde açıklanan teorik çerçeve göz önünde bulundurularak bölgede kullanılan azınlık ve prestij dillere dair dilbilimsel tutumları saptamaktır. Burada dilsel çeşitliliğe rağmen ticari ve kamusal ortamda baskın dilin hangisi olduğu, azınlık diline ilişkin tutumların saptanması amaçlanmıştır. Cumhuriyet Caddesi'nin üzerinde bulunan Van AVM'nin konumu caddenin bir merkez haline dönüşmesine yol açtığı için cadde Van AVM!nin bulunduğu köşeden itibaren başlıyormuşçasına incelenmeye alınmaktadır. Bu konum Cumhuriyet Caddesi'nin Erek Dağı Caddesi ile kesiştiği noktaya oldukça yakındır (Bkz. Şekil 3).

Dilsel çevre analizinde ilk adım dilsel çevreyi meydana getiren unsurların yukarıdan-aşağıya ve aşağıdan yukarıya olarak ayrıştırılmasıdır. Bu yerel ya da merkezi politikaların güdümünde uygulamalar yapan kurumsal birimler tarafından kullanılan ve sergilenen dilsel çevre unsurları ve yasal sınırlar içerisinde eylem özerkliğinden faydalanan bireysel, şirket ya da ortaklık üyeleri gibi sivil kuruluşların işaretlemelerinin birbirinden ayrıştırılması demektir. Bu iki kategori arasındaki temel fark birincisinin baskın kültüre olan genel bir bağlılığı yansıtması beklenirken ikincisinin bireysel olarak çok daha özgür bir şekilde tasarlanmasıdır. Aynı ayrım Ben-Raphael ve diğerleri (2006), Shohamy, Ben-Rafael, Bami, (2010) araştırmalarında da saptanmaktadır. Yani yukarıdan-aşağıya kategorisine sokak/cadde isimleri, belediye işaretlemeleri, yol işaretleri gibi devlet aygıtlarının sunduğu işaretler konulurken, aşağıdan-yukarıya kategorisine kişisel duyurular, dükkân/bakkal isimleri, reklam panoları, vitrinlerdeki duyurular gibi sivil bireylerin sunduğu işaretlemeler konulmalıdır. Özetle bunlar devlet ve özel işaretlemeleridir. Her iki tür işaretleme dilsel çevreyi biçimlendirir ve belirlenen bölgenin sosyo-dilbilimsel durumu hakkında bilgiler sağlar. Scollon ve Scollon (2003, s. 175-189) kentsel yerleşim bölgelerindeki söylemlerin

daha ayrıntılı bir sınıflandırmasını vermektedir: (1) resmi organlar tarafından üretilen işaretler (belediye düzenleme ve altyapısal söylemler), (2) ticari söylemler (örneğin mağaza işaretleri) ve (3) transgresif söylemler (yani grafiti gibi beklenen geleneksel göstergebilimi ihlal eden işaretler). Bunun yanı sıra Spolsky (2008, s. 30-32) hem özel hem de hükümet işaretlerinin 'yukarıdan' düzenlenebileceğini ve hükümet işaretlerinin yerel kontrol altında olabileceğini savunmaktadır. Scollon ve Scollon (2003, s. 164) yer anlambilimi (geosemiotics) kavramını bir tabela üzerinde iki veya daha fazla dilin düzenlenmesine (kod tercihi) atıfta bulunulan "kod gösterimi" hakkında ve hedeflenen mesajı nasıl etkilediğinden bahsetmek için kullanmaktadır. Bu nedenle marjinalleştirilmiş bir dil tabelanın sağında, altında veya kenarlarında yer bulabilirken tercih edilen dil tabelanın solunda, ortasında veya üstünde görünebilir. Yazı tipi boyutları veya farklı diller için farklı işaretlerin kullanılması dil tercihini belirten taktikler olmaktadır. Kurumların sınıflandırılmasından bir sonraki adım işaretlerdeki kod tercihini belirlemektir. Dolayısıyla bu aşamada devlet ve özel kuruluşların kod tercihleri listelenecektir. Her bir kuruluş ismi, kuruluşların vitrinleri veya tabelalarındaki kodlar birlikte alınarak değerlendirilecektir. Buna göre ismi "Star iş merkezi" olan bir yer Türkçe ve İngilizce dil kategorisinde, "Merter Toptan Giyim" ismi ise vitrininde ve pankartında kullandığı Arapça ve farsça sözcüklerden dolayı Türkçe ve Arapça/Farsça kategorisinde, "Burger King, Turkcell, Sbarro" gibi küresel zincir kurumlar ve bankalar ise değerlendirmeye alınmamıştır. Bunun yanı sıra "Wella Bayan Kuaförü, Layds güzellik merkezi, Ficom bilişim" gibi kökeni veya anlamı bilinmeyen isimler "Türkçe ve Diğer Diller" kategorisinde listelenmektedir. Türkçe ticaret işletmelerinin yanında yer alan çeşitli dillerden küresel markalar da sadece Türkçe kategorisinde listelenmektedir. Buna göre kuruluş ismi kod açısından sınıflandırılacak, kuruluşun kullandığı farklı kodlar da not olarak yazar tarafından eklenecektir. Özetle tablolarda öncelikle kurum ismi belirtilip devlet-özel ayrımı yapılacak ve sonrasında (mevcut ise) kullanılan diğer kodlar belirtilecek ve bu verilerin yüzdesi hesaplanıp dilsel çevrenin görünümü ortaya konulacaktır.

Harita 1. Cumhuriyet Caddesi'nin Google Maps görünümü

3.1. Veriler

Belirtilen güzergâh üzerinde toplam 331 işaret ve tabela saptanmıştır. Bu rakamdan yöntem kısmında belirtildiği üzere banka, yabancı küresel zincir kurum gibi yapılanmaların sayısı (51) çıkarıldığında geriye 280 adet işaret kalmaktadır. Bu tabela ve işaretlerin dağılımı aşağıdaki tablolardan belirtilmiştir.

Tablo 1: Yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya akışlara göre dil dağılımı			
Diller	**Yukarıdan aşağıya (Devlet/resmi)**	**Aşağıdan yukarıya (Özel/kamu)**	**Toplam**
Sadece Türkçe	4	206	**210**
Sadece Kürtçe	0	1	**1**
Sadece İngilizce	0	5	**5**
Sadece Arapça	0	0	**0**
Sadece Ermenice	0	0	**0**
Türkçe ve Kürtçe	1	3	**4**
Türkçe ve İngilizce	1	47	**48**
Türkçe ve Arapça	0	6	**6**
Türkçe ve Ermenice	0	1	**1**
Türkçe ve Diğer Diller	0	6	**6**

Tablo 2: Bütün tabela ve işaretleri kapsayacak şekilde tüm dillerin görünümü (280 işaretin dillere göre dağılım yüzdesi)		
Diller	**Tabela ve işaretlerin sayısı**	**%**
Sadece Türkçe	210	**75**
Sadece Kürtçe	1	**0.3571**
Sadece İngilizce	5	**1.7857**
Sadece Arapça	0	**0**
Sadece Ermenice	0	**0**
Türkçe ve Kürtçe	4	**1.4285**
Türkçe ve İngilizce	48	**17.1428**
Türkçe ve Arapça	6	**2.1428**
Türkçe ve Ermenice	1	**0.3571**
Türkçe ve Diğer Diller	6	**2.1428**

3.2. Dil Seçimi

Araştırma konusu olan tarihte bölgedeki dil seçimi aşağıdan-yukarıya doğru incelendiğinde Türkçe'nin açık ara en çok kullanılan dil olduğu ve bunun yanı sıra İngilizce'nin de kurum isimlerinde en fazla tercih edilen dil olduğu saptanmaktadır. İngilizce'den sonra kökeni saptanamayan Wella, Lorelsem, Arber, Azelin, Layds isimleri işaretlenmiş ve diğer diller kategorisine girmiştir (bkz. Görsel 1). Örneğin Microbil Bilgisayar tabelası kod seçimi, telaffuzu ve imlası nedeniyle İngilizce ve Türkçe kategorisine girmektedir (bkz. Görsel 1).

Görsel 1. İngilizce ve Türkçe kategorisine bir örnek

Görsel 2. Diğer diller kategorisine bir örnek

3.3. Tek Dilli İşaret ve Tabelalar

Tek dilli işaretlerin çoğunluğu 210 işaret ile Türkçe, beş işaret ile de İngilizce'den oluşmaktadır. Kürtçe, tek dilli bir afiş ile üçüncü sırada bulunmaktayken Arapça, Ermenice ve diğer bazı özel isimlerde kullanılan sözcüklerin ait olduğu dillerin Türkçe sözcükler ile beraber kullanıldıkları gözlemlenmektedir.

Görsel 3. Sadece Kürtçe göstergeye örnek

3.4. Çift Dilli İşaret ve Tabelalar

İşaretlerde çift dil kullanımı en fazla Türkçe ve İngilizce ile Türkçe ve Arapça birleşimi olarak görünmektedir. Araştırmanın konusu olan bölgede işaretlerin %17.14'ü Türkçe-İngilizce birleşiminden, %2.14'ü Türkçe-Arapça birleşiminden meydana gelmektedir. Bu durumda Van ilinin en işlek caddelerinden biri olan Cumhuriyet Caddesi'nde bulunan işletmelerin Türkçe konuşucusu olmayanlara da ulaşmayı amaçladıkları ve küresel prestij dil olan İngilizceyi yerel konuşucularında ilgisini çekmek üzere etkili bir biçimde isimlerinde kullandıkları görülmektedir. Çift dilli işaretlerde dikkat çeken bir nokta da yukarıdan aşağıya yani devlet birimlerinin dil seçimlerinde zabıtanın "Şaredarıya Reya Armuse-İpekyolu Belediyesi- Rinendehıya Zabıteyan- Zabıta Müdürlüğü", kültür ve turizm müdürlüğünün "Tc Van Valiliği İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü- Tourism İnformation" olarak ortaya konulmasıdır. Resmi işaret ve tabelalar dil politikasını ve diller arası heyerarşiyi en açık betimleyen göstergelerdir. Bu işaretlerde Türkçe kod üstte diğer dil alt gösterilmesi sebebiyle Türkçenin baskın ve gerçerli dil olduğu gözlemlenmekle birlikte farklı kurumlarda farklı seçimlerin olması bir tutarsızlığa işaret etmektedir.

Görsel 4. Çift dilli tabelalara bir örnek "Play Planet Bowling Eğlence Merkezi"

Görsel 5. Ermeni dili ve Türkçe bir yön göstergesi

Görsel 6. Yukarıdan-aşağıya Kürtçe ve Türkçe bir gösterge.

Görsel 7. Yukarıdan-aşağıya İngilizce ve Türkçe bir gösterge

3.5. Çok Dilli İşaret ve Tabelalar

Çok dilli işaretler daha çeşitli toplumları hedef alan işaretlerdir. Aşağıdaki resimde (bkz. Görsel 8) Türkçe, Arapça yazı ile birlikte para cinsi olarak dolar kullanılmıştır. Van'a gelen turistlerin genellikle sınır komşusu olan İran, Irak ve Suriye'den olmaları bu şehirde günümüzde Arapça kod tercihinin fazlalaşmasına yol açmıştır.

Görsel 8. Merter Toptan giyim kullandığı dillerle şehire gelen turistlere ulaşmayı amaçlıyor.

4. Sonuç

Araştırmanın sonucunda Türkiye'nin resmi dil politikasının aşağıdan-yukarıya (kamu/özel) ve yukarıdan-aşağıya (devlet-bireysel) birey ve kurumlarca nasıl uygulandığını, resmi ve özel kullanımlarda herhangi bir farklılık olup olmadığını, Van ilinde prestij dilin ne olduğu saptanmaktadır.

Van'da Dil Durumu bölümünde kullanılan istatistiklere göre anadili Kürtçe olan nüfus Van'da çoğunluğu oluştursa dahi aşağıdan-yukarıya işaretlemelerin incelenmesi sonucunda bu nüfusun ticaret ve günlük yaşamda resmi dil olan Türkçeyi tercih ettikleri, ikinci sırada İngilizceyi tercih ettikleri, Kürtçenin sadece Kürtçe kod olarak bir göstergede Kürtçe ve Türkçe olarak dört göstergede kullanıldığı ve bunun da cadde üzerinde ki bütün işaretler ele alındığında sadece %1.78'lik bir görünüme sahip olduğu tespit edilmektedir. Buna karşın İngilizcenin görünümü sadece İngilizce ile İngilizce- Türkçe kategorisi beraber hesaplandığında (53 işaret) %18.92 olmaktadır. Torkington (2009, s. 143) "dilsel çevre bu şekilde mekân ve kimlik arasında bir tür ara yüz işlevi görmektedir" demektedir. Çünkü "bu oldukça görünürde olan dilsel çevre metinleri mekânın söylemsel yapılanmasının birer parçası olarak bu mekâna maddi yatırım yaparak burada hak sahibi olan bireysel ve topluluk kimliklerinin söylemsel inşaları üzerinde etkilidir".

Bu araştırmayla birlikte Van'ın en işlek caddelerinden biri olan Cumhuriyet caddesinde saptanan kodların beşer onar yıl arayla tekrar tekrar incelenmesiyle ortaya çıkacak farklı sonuçların eklemlenerek bir alan yazın meydana getirmesi amaçlanmaktadır. Bu ve gelecek araştırmaların verileri dilbilim alanına olduğu kadar etnografik ve antropolojik çalışmalara da ışık tutacaktır. Bütün araştırmalarda olduğu gibi mevcut araştırmada kullanılan yöntem ve analizler de iyileştirilebilir ya da farklı yöntemler kullanılabilir ve daha gelişmiş tekniklerle daha kapsamlı sonuçlara da ulaşılabilir. Önemli olan mevcut araştırmanın bir başlangıç olmasıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Abramova, I. E. (2016). Linguistic landscape as an object of sociolinguistics. *Russian Linguistic Bulletin, 2*(6), 48-49. http://dx.doi.org/10.18454/RULB.6.24

Aykaç, A. (2010, Mayıs 30). Dört dilde Van Times. (F. Aygündüz, Röportaj Yapan) Milliyet Gazetesi. Erişim adresi http://www.milliyet.com.tr/dort-dilde-van-times/pazar/haberdetay/30.05.2010/1244282/default.htm adresinden alındı

Backhaus, P. (2007). *Linguistic landscapes. A comparative study of urban multilingualism in Tokyo.* Clevedon–Buffalo–Toronto: Multilingual Matters Ltd.

Ben-Rafael, E., Shohamy, E., Amara, M. H., & Trumper-Hecht, N. (2006). Linguistic landscape as symbolic construction of public space: The case of Israel. *International Journal of Multilingualism*, *31*, 7-30. http://dx.doi.org/10.1080/14790710608668383

Cenoz, J., & Gorter, D. (2006). Linguistic landscape and minority languages. *International Journal of Multilingualism (special issue), 3*(1), 56-80. http://dx.doi.org/10.1080/14790710608668386

Corbeil, J. C. (1980). *L'Amagement linguistique du Quebec.* Montreal, France: Guerin.

Deniz, O. (2009). Mülteci hareketleri açısından Van kentinin durumu ve kentteki mültecilerin demoğrafik profili. *Doğu Coğrafya Dergisi/Eastern Geographical Review, 14*(22), 187-204.

Gazete Van. (2014, Kasım). Van'da İlk Defa Kirmançki Dil Atölyesi Açıldı. *Van'da İlk Defa Kirmançki Dil Atölyesi Açıldı*. Gazete Van. Erişim adresi http://www.gazetevan.com/Van-da-Ilk-Defa-Kirmancki-Dil-Atolyesi-Acildi-73356.html

Gorter, D. (2006). *Linguistic landscape: A new approach to multilingualism.* Bristol:Multilingual Matters.

HaberTürk . (2019, Nisan). Van Esob dil kursu devam ediyor . *Van Esob dil kursu devam ediyor* . Erişim adresi https://www.haberturk.com/van-haberleri/68340730-van-esob-dil-kursu-devam-ediyor

Kechriotis, C. A. (2017). Book review/Exploring the Turkish linguistic landscape: Essays in honor of Eser Erguvanlı-Taylan. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi, 28(1), 79-92., 28*(1), 79-92.

Konda Araştırma ve Danışmanlık. (2006). *Biz Kimiz?,Toplumsal Yapı Araştırması.* Toplumsal Yapı Araştırması. Erişim adresi http://www.konda.com.tr/tr/raporlar/2006_09_KONDA_Toplumsal_Yapi.pdf

Kress, G. (1993). Against arbitrariness: The social production of the sign as a foundational issue in critical discourse analysis. *Discourse and Society, 4*(2), 169-192.

Landry, R., & R. Bourhis. (1997). Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: an empirical study . *Journal of language and Social Psychology, 16*(1), 23-49. doi: http://dx.doi.org/10.1177/0261927X970161002

Leclerc, J. (1989). *La guerre des langues dans l'affichage.* Montreal: VLB editeur.

Önal, B. (2014). Exploring the linguistic landscape of North Cyprus and its use in ELT classrooms / Kuzey Kıbrıs «dilbilim çevresi» araştırması ve yabancı dil öğretimi sınıflarında kullanımı. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Kıbrıs: Orta Doğu Teknik Üniversitesi / ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampüsü-Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Pennycook, A. (1994). *The cultural politics of English as an international language.* London: Longman.

Phillipson, R. (2003). *English-only Europe? Challenging Language Policy.* London: Routledge.

Rey, M. (2004). Multilingual writing: a reader-oriented typology with examples from Lira Municipality (Uganda). *International Journal of the Sociology of Language* (40).

Scollon, R., & Scollon, S. (2003). *Discourses in place: Language in the material world.* London: Routledge.

Shibliyev, J. (2014). Sovyet sonrası Bakü'nün dil manzarasına dilbilimsel görüntü yaklaşımı. *Bilig*(71), 205-232. https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25268/267056 adresinden alındı

Shohamy, E. B.-R., & Bami, M. (. (2010). *Linguistic landscape in the cit.* Bristol: Multilingual Matters.

Shohamy, E., & Gorter, D. (. (2009). *Linguistic landscape: expanding the scenery.* New York: Routledge.

Spolsky, B. (2004). *Language policy.* Cambridge: Cambridge University Press.

Spolsky, B. (2008). Prolegomena to a sociolinguistic theory of public signage. E. Shoamy, & D. Gorter içinde, *Linguistic landscape: Expanding the scenery* (s. 33-47). London: Routledge.

Torkington, K. (2009). Exploring the linguistic landscape: the case of the 'Golden Triangle'in the Algarve, Portugal. *Lancaster University Postgraduate Conference in Linguistics & Language Teaching. 3*, s. 122-145. http://www.ling.lancs.ac.uk/pgconference/v03/Torkington.pdf

Verdoot, A. (1979). *La protection des droits del'homme dans les etats pluriingues.* Paris: Fernand Nattan.

WanHaber. (2015, Şubat). Tuşba Belediyesi'nden 'Kürtçe Dil' Eğitimi. *Tuşba Belediyesi'nden 'Kürtçe Dil' Eğitimi*. Erişim adresi http://www.wanhaber.com/tusba-belediyesinden-kurtce-dil-egitimi-197600h.htm

Wendel, J. (2018). İstanbul past and present: a linguistic landscape perspective. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 106-116.

Yuca, İ. S. (2017, Ağustos). Cumhuriyet döneminin ilk nüfus sayımı verilerine (1927) göre Van'ın demografik özellikleri. *Sobider Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(12), 144-166.

Zeyneloğlu, S., Civelek, Y., & Coşkun, Y. (2011). Kürt sorununda antropolojik ve demografik boyut: Sayım ve araştırma verilerinden elde edilen bulgular. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8*(1), 335-384.